

I.4

Etika in etična zavest psihologov: skrb in aktivnosti Komisije za etična vprašanja pri Društvu psihologov Slovenije

Vita Poštuvan
Mojca Čerče

Povzetek

Komisija za etična vprašanja (KEV) v okviru Društva psihologov Slovenije skrbi za etični kodeks psihologov, sledi novostim na področju etike in jih prenaša v naše okolje, izobražuje in nudi podporo posameznikom v zvezi z etičnimi vprašanji ter daje mnenja v posameznih primerih, ki se nanašajo na etičnost ravnanja psihologov v praksi. Skozi zadnja desetletja KEV aktivno izvaja aktivnosti za večanje etične zavesti: pripravlja izobraževanja, delavnice, materiale, strokovna srečanja ipd.

Ključne besede: etična zavest, Društvo psihologov Slovenije, aktivnosti

Uvod

Komisija za etična vprašanja (KEV) je tisti organ Društva psihologov Slovenije, ki skrbi za etični kodeks psihologov, sledi novostim na področju etike in jih prenaša v naše okolje, izobražuje in nudi podporo posameznikom v zvezi z etičnimi vprašanji, ki se nanašajo na delo psihologa, ter daje mnenja v posameznih primerih, ki se nanašajo na etičnost ravnanja psihologov v praksi.

Poštuvan, V., in Čerče, M. (2023). Etika in etična zavest psihologov: skrb in aktivnost Komisije za etična vprašanja pri Društvu psihologov Slovenije. V V. Poštuvan in M. Čerče (ur.), *Psiholog v dilemi: etične vsebine in etična zavest v praksi* (str. 69–76). Založba Univerze na Primorskem. <https://doi.org/10.26493/978-961-293-275-6.69-76>

Komisija za etična vprašanja je skozi različna obdobja svojega delovanja aktivno pristopala k vprašanju etike v psihologiji. Pri tem je na eni strani ves čas angažirana pri posodobitvah etičnega kodeksa (kar je predstavljeno v poglavju »Psihologija, psihologi in etika – razvoj etičnih standardov v Sloveniji in svetu« (Poštuvan in Matjan Štuhec, 2023)) in hkrati pri drugih aktivnostih za večanje etične zavesti.

Aktivnosti za večanje etične zavesti

Aktivnosti za večanje etične zavesti so lahko različne. Med najpogostejšimi se za te namene navajajo strokovna srečanja, ki so namenjena strokovnjakom na področju ne glede na raven strokovne usposobljenosti. Tako začetniki kot usposobljeni strokovnjaki namreč na področju etike izpostavljajo podobne dileme in težave. Strokovna srečanja na temo etike so zadnjih deset let del dogodkov v okviru aktivnosti Društva psihologov Slovenije (še posebej v sodelovanju s člani Komisije za etična vprašanja Društva psihologov Slovenije – KEV DPS) in seveda tudi drugih strokovnih združenj.

Dnevi psihologov, slovenski kongresi psihologov in drugi strokovni dogodki

V okviru letnega dogodka Dnevi psihologov ali na nekaj let organiziranega kongresa psihologov se kontinuirano naslavlja tema etike. Ta je namreč tista, ki je ne le vedno znova aktualna in kliče po skupnem diskurzu ter razreševanju, ampak tudi povezuje strokovnjake z različnih področij.

V letu 2012 je Društvo psihologov Slovenije organiziralo Dan psihologov na temo etike (slika 1), pri čemer je aktivno vlogo pri izvedbi prevzela KEV DPS. Na dogodku se je predstavilo slovenski etični kodeks in dogajanje v Evropi ter specifične smernice na različnih področjih psihologije. Vsebinski sklopi dogodka so naslavljali etične dileme na različnih specifičnih področjih psihološkega dela (zdravstvo, sociala, psihološko ocenjevanje, raziskovanje itd.), poudarek pa je bil tudi na kompetencah medkulturnosti v psihologiji in pravnih vidikih psihološkega dela. V letih 2015 in 2019 smo z aktivnim sodelovanjem (s pripravo posterja in okrogle mize) prispevali k vsebini kongresov, ki sta se v tistem obdobju izvedla pri nas. Več o dogodku v letu 2019 je opisano v poglavju o razvoju etičnih standardov pri nas (Poštuvan in Matjan Štuhec, 2023), saj je okrogla miza v Zrečah naslavljala razvoj in implementacijo prenovljenega kodeksa.

Slika 1: Dnevi psihologov 2012

Skozi leta smo psihologi organizirali tudi druga strokovna srečanja, ki so bila povezana z večanjem etične zavesti. V obdobju od oktobra 2012 do maja 2013 je KEV DPS (pod vodstvom takratne predsednice KEV DPS mag. Barbare Čibej Žagar in predsednice društva Vlaste N. Zabukovec) organizirala strokovna srečanja na temo etike v psihološki dejavnosti. Pet triurnih srečanj je zajemalo krajši teoretični del in delavnice, kjer so udeleženci v manjših skupinah delali na konkretnih primerih etičnih dilem v praksi. Vsebine srečanj so se navezovala na ključne potrebe na posameznih področjih aplikativne psihologije (vzgoja in izobraževanje, zdravstveno področje, socialno področje, področje dela), etiko v raziskovanju, usposobljenost za delo s psihodiagnostičnimi sredstvi, področja zasebnosti in zaupnosti, svobode in avtonomnosti obveščenega soglasja, sodelovanje z mediji in priporočila za poučevanje etike.

KEV DPS je v letih 2014 in 2016 organizirala okroglo mizo Na krožišču etičnih dilem, na kateri se je povezovala z različnimi strokami in s tem krepila strokovno sodelovanje ter večala etično zavest psihologov pri njihovem delu. V letu 2014 je dogodek pripravila Barbara Čibej Žagar, vodil pa novinar Bojan Leskovec. Na dogodku so poleg Društva psihologov Slovenije kot gostje sodelovali predstavniki Zdravniške zbornice Slovenije, Socialne zbornice Slovenije, Odvetniške zbornice Slovenije, Policijske akademije (Ministrstvo za notranje zadeve), Združenja psihoterapevtov Slovenije ter Društva za poslovno etiko in etično voditeljstvo. V letu 2016 je okroglo mizo vodila predsednica komisije Vita Poštuvan in je bila posvečena vprašanju integritete poklica psihologa. Poleg predstavnikov psihologije so na dogodku sodelovali še predstavniki Policije, Zdravniške zbornice Slovenije, Odvetniške zbornice Slovenije, Društva državnih tožilcev Slovenije in Notarske zbornice Slovenije.

Slika 2. Vita Poštuvan, predsednica KEV DPS v letih 2015 do 2019, predstavlja kodeks na mesečnem srečanju

V letih med 2015 in 2019 je bila ena izmed temeljnih nalog KEV DPS prirejanje in razvoj posodobljenega ter trenutno aktualnega etičnega kodeksa, o katerem je potekala dolga in široka javna razprava. K pregledu in h komentiranju osnutka besedila so bile pozvane vse takratne sekcije (sekcije psihologov v vzgoji in izobraževanju, delu in organizaciji, medicini dela, prometa in športa, svetovanju, socialni). Vsebina novega kodeksa je bila podrobno predstavljena in predebatirana tudi na mesečnem srečanju društva (slika 2).

Ob svetovnem dnevu etike, 20. oktobru, je KEV DPS leta 2021 organizirala okroglo mizo z naslovom *Prakse in perspektive poučevanja etike na študiju psihologije v Sloveniji*. Okroglo mizo je moderirala predsednica KEV DPS dr. Mojca Čerče. Na povabilo k sodelovanju so se odzvali predstavniki štirih študijskih programov, in sicer Vlasta Novak Zabukovec (Univerza na Primorskem), Anja Podlesek (Univerza v Ljubljani), Robert Masten (Univerza v Ljubljani), Valentin Bucik (Univerza v Ljubljani), Sara

Tement (Univerza v Mariboru) ter Andreja Poljanec (Univerza Sigmunda Freuda) (opravičil se je predstavnik DOBE). Osrednja gostja dogodka je bila prof. dr. Yesim Korkut, klinična psihologinja in psihoanalitičarka ter dolgoletna predsednica odbora za etiko Turškega psihološkega združenja. Izpostavila je, da smo ljudje mnogo več kot kognitivna bitja ter kako pomembno vlogo pri učenju etike predstavljajo vrednote in naučeni modeli etičnega ravnanja, osebnostni ter čustveni dejavniki. Predstavila je različne primere dobrih praks poučevanja etike ter v poslušalcih vzbudila zanimanje za načrtovanje monografije o etičnih praksah in konkretnih etičnih dilemah, s katerimi se slovenski psihologi srečujemo na različnih področjih svojega dela. Skrb za poučevanje etike so izrazili vsi predstavniki oddelkov za psihologijo pri nas ter povedali, da se vsaka fakulteta zase že aktivno zavzema za razvijanje etične občutljivosti in zavesti pri študentih pri različnih predmetih ter preko različnih oblik dela. Številne prakse so že dobro utečene, hkrati pa so prepoznane tudi vrzeli. Udeleženci dogodka so se strinjali, da obstajata tako želja kot potreba po sistematični okrepitvi poučevanja etike tako na dodiplomski kot podiplomski ravni študija psihologije pri nas.

V letu 2023 je KEV DPS želela okrepiti del dejavnosti, ki zajemajo primarno preventivo, in se odločila, da se vključi v redna mesečna srečanja DPS s povabili gostov, ki bodo predavali o vsebinah, povezanih z etiko. V začetku leta 2023 je DPS gostilo asist. dr. Tino Tinkaro Peternelj, ki je pojasnila biološke osnove moralnosti, torej pomen živčnega sistema, hormonov ter tudi epigenetskih mehanizmov, ki vključujejo podedovane genske zapise.

Druge aktivnosti

Leta 2012 je KEV DPS prevedla, priredila in s spremno besedo opremila evropske Smernice za psihologe, ki sodelujejo z mediji. Smernice so ključne za etičnejše medijsko poročanje, hkrati pa psihologe opolnomočajo za delo na tem področju. Smernice je sicer pripravil Odbor za etiko pri Evropski zvezi psiholoških združenj (EFPA).

KEV DPS je bila ob sprejemanju certifikata EuroPsy pri nas tudi vključena v aktivno diskusijo. Brez posebnega regulatornega sistema je bilo namreč težko zagotoviti, da bodo nosilci certifikata obvezani etičnim standardom. Zato se je v Obrazec D: Zaveza Kodeksu zapisalo, da se podpisani psiholog zavezuje k upoštevanju načel poklicnega delovanja psihologov, zapisanih v *Kodeksu poklicne etike psihologov Slovenije* (Društvo

DRUŠTVO PSIHOLOGOV SLOVENIJE
SLOVENIAN PSYCHOLOGISTS' ASSOCIATION

Zaveza k upoštevanju etičnega kodeksa psihologov

Podpisani_a _____ se

zavezujem k upoštevanju načel poklicnega delovanja psihologov, zapisanih v Kodeksu poklicne etike psihologov Slovenije in Metakodeksu poklicne etike Evropske zveze psiholoških združenj EFPA. Zavezujem se, da bom psihološko dejavnost izvajal_a v skladu s Kodeksom poklicne etike psihologov Slovenije.

Dovoljujem, da se moja podpisana zaveza k spoštovanju etičnega kodeksa psihologov s strani fakultete posreduje, varuje in trajno hrani v varnem prostoru Društva psihologov Slovenije. V skladu s Splošno uredbo o varstvu podatkov (GDPR), Zakonom o varstvu osebnih podatkov (Uradni list št. 94/07 in 177/20) in Pravilniki/navodili o varnosti obdelave osebnih podatkov posamezne fakultete se Društvo psihologov Slovenije in fakulteta zavezujeta, da je evidentiranje, zbiranje in obdelava podatkov omejena zgolj na namen krepitve zavezanosti etičnem u kodeksu pri profesionalnem delovanju podpisnika_ice zaveze.

Kraj in datum: _____ Podpis: _____

Društvo psihologov Slovenije, Trg prekomorskih brigad 1, 1000 Ljubljana
www.dps.si psy@guest.arnes.si etika@dps.si

Slika 3: Posodobljena zaveza k upoštevanju *Kodeksa poklicne etike psihologov*

psihologov Slovenije, 2019) in Metakodeksu etike Evropske zveze psiholoških združenj (European Federation of Psychologists' Association, 2005).

V letu je 2014 je KEV DPS naredila analizo primerov, zaradi katerih so se nanjo obrnili člani društva ali drugi vpleteni posamezniki. Obravnavala je sedem primerov, katerih vsebine so se nanašale na: varovanje podatkov, uporabo testov, neetično ravnanje v svetovanju, etičnost uporabe eksperimentov v izobraževalne namene. V nekaterih primerih je imela KEV DPS funkcijo razreševanja dilem in primerov, v drugih pa je delovala kot posvetovalno telo. Zaključke mnenj je KEV DPS v tistem času objavila tudi na spletni strani DPS, s čimer je ozaveščala širšo strokovno javnost ter se tudi na ta način trudila povzdigniti raven etične zavesti in znanja pri delu psihologa.

KEV DPS je leta 2015 dala pobudo za podpis Zaveze k upoštevanju etičnega kodeksa psihologov ob zaključku študija psihologije. Praksa se je dobro uveljavila predvsem na Oddelku za psihologijo Filozofske fakultete Univerze v Mariboru. Do sedaj je bilo podpisanih že skoraj 300 zavez.

V letu 2023 smo po tem vzoru in primeru dobre prakse zavezo posodobili (slika 3) in jo ponovno posredovali vsem fakultetnim oddelkom v Sloveniji, ki izobražujejo za poklic psihologa. S tem želimo pri mladih psihologih okrepiti pomen zavedanja uporabe etičnega kodeksa pri njihovem poklicu, v katerega vstopajo po uspešno opravljenih zaključnih obveznostih v okviru formalnega izobraževanja.

V letu 2022 je KEV DPS pred 17. evropskim kongresom psihologije pripravila kratko anketo o etičnih dilemah, ki so jih psihologi doživljali v obdobju med in po epidemiji covida-19. Rezultati so bili na kongresu objavljeni znotraj simpozija Odbora za etiko EFPA. Pokazali so, da so spremenjeni načini dela za psihologe pomenili povečanje ali spremembe delovnih zahtev in specifične etične izzive, povezane z delom na daljavo. Opozorili so tudi na usklajevanje zahtev med delom in domom ter na nujno proaktivnost v odzivanju na negativne medijske zapise o duševnem zdravju v tistem času. Anketa je pokazala na pomanjkljivo poznavanje etičnega kodeksa, kar kliče po višanju etične zavesti (Poštuvan idr., 2022).

Zaključek

S temi in z drugimi aktivnostmi skuša KEV DPS psihologe spodbuditi k prepoznavanju ter reflektiranju (ne)etičnosti in učinkovitejšemu razreševanju dilem. V prihodnje namerava KEV DPS poleg ohranjanja obstoječih aktivnosti skrbeti za posodobitve kodeksa psihološke etike, se odzivati na aktualna družbena dogajanja in strokovne razprave ter pri svojem delu slediti tudi smernicam, ki jih predlaga EFPA. Še naprej se bo zavzemala za kakovostno opravljanje obeh svojih funkcij, tako razreševanja etičnih dilem in primerov na eni strani kot tudi delovanja na ravni primarne preventive, vključujoč posvetovalno telo. V okviru slednjega ostaja živa tudi ideja o oblikovanju supervizijske oz. intervizijske skupine psihologov, kjer bi lahko ažurno izpostavljali in razreševali etične dileme, s katerimi se psihologi srečujemo pri svojem delu.

Literatura

European Federation of Psychologists' Association. (2005). *EFPA meta-code of ethics*.

- Društvo psihologov Slovenije. (2019). *Kodeks poklicne etike psihologov*.
- Poštuvan, V., in Matjan Štuhec, P. (2023). V V. Poštuvan in M. Čerče (ur.), *Psiholog v dilemi: etične vsebine in etična zavest v praksi* (str. 57–67). Založba Univerze na Primorskem.
- Poštuvan, V., Jeromen, T., Boben, D., Lovrenčič, I., Stožir Curk, B., Malešević, T., Drev, K., in Čerče, M. (2022). Ethical issues during the COVID-19 pandemics in professional work of psychologists in Slovenia: Pilot study. V M. Juriševič (ur.), *17th European Congress of Psychology, 5–8 July 2022, Ljubljana, Slovenia: Psychology as the hub science: Opportunities & responsibility; Book of abstracts* (Psihološka obzorja 31, str. 84). Društvo psihologov Slovenije.

Viri fotografij

Fotografije, prikazane v slikah, so iz osebnega arhiva Vite Poštuvan, ki soglaša z njihovo uporabo za namene monografije.